

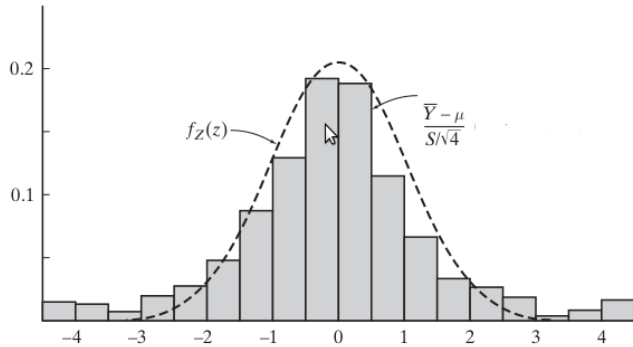
Orneklem Dagilimleri (Sampling Distributions)

$\frac{\bar{Y}-\mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ ve $\frac{\bar{Y}-\mu}{S/\sqrt{n}}$ Karsilastirmasi

Diyelim ki normal olarak dagildigini bildigimiz bir nufustan $Y_1, \dots, Y_n$ rasgele orneklemimizi topladik, ve amacimiz bilinmeyen gercek μ hakkında bazi sonuclara varmak. Eger varyans σ^2 biliniyorsa, bu noktadan sonra ne yapacagimiz gayet acik: daha once gordugumuz gibi bir karar kurali ortaya cikartmak, ya da guven araligi hesaplamak cok kolay, ki bu tekniklerin temelinde $Z = \frac{\bar{Y}-\mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ dagiliminin standart normal $f_Z(z)$ 'ye yaklasmasi yatiyor.

Fakat pratikte σ^2 genellikle bilinmez, o zaman nufus varyansinin tahmin edicisi $S^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2$ kullanilir, ki bu maksimum olurluk tahmin edicisinin yansiz (unbiased) versiyonu. Fakat buradaki onemli soru su: σ^2 yerine S^2 koyma Z oranini nasil etkiler? Daha once buyuk orneklemeler icin bir fark olmadigindan bahsettik. Peki kucuk orneklemeler icin?

Kucuk n icin bu iki oraninin birbirinden farkli oldugunun kesfi William Sealy Gossett adli arastirmaciya ait. 1899'da Oxford'dan Kimya ve Matematik bolumunden mezun olduktan sonra Gossey, Guinness adli sirkette calismaya basladi. Urunlerin uzerinde yapacagi deneylerden aldigi veriler lojistik bazi sebepler dolasiyla cok azdi, ve "gercek" σ^2 'nin bilinmesi mumkun degildi. Coguz zaman n 4 ya da 5'den bile az oluyordu. Bu gibi durumlarla ugrasa ugrasa Gossey $\frac{\bar{Y}-\mu}{S/\sqrt{n}}$ 'nin beklendigi gibi can egrisi $f_Z(z)$ seklinde degil, daha "etekleri kabarik" baska bir dagilim gibi gozuktugunu farkettiler, yani sifirdan cok kucuk ya da ondan cok buyuk oranlarin ihtimali cok dusuk degildi.

Ustteki histogram S kullanarak hesaplanmistir, $n = 4$ olmak uzere 500 orneklem uzerinden hesap yapilmistir. Iki dagilimin birbirinden uzaklastigi goruluyor.

Turetmek

Genel olarak olasilik dagilimleri iki buyuk kategori altina duser. Asagi yukari bir duzine kadari gercek dunyadan alinabilecek her olcumu oldugu haliyle iyi modelleme kabiliyetine sahiptir; mesela normal, binom, Poisson, ustel dagilimler gibi. Diger yandan daha az sayida (ama bir o kadar onemli) dagilimler n tane rasgele degiskenin uzerinden hesaplanan *fonksiyonların* nasil davrandigini cok iyi

modeller. Iste bu dagilimlara orneklem dagilimlari ismi verilir ve tipik kullanim alanlari cikarsama (inference) yapmaktir.

Normal dagilimi her iki kategoriye de aittir. Hem ayri ayri olcumleri modellemek, hem de $T = \frac{\bar{Y} - \mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ 'in olasiliksal davranisini modellemek icin kullanilir. Ikinci kullanimi normal dagilimin bir orneklem dagilimi olarak kullanilmasina orneklerdir.

Normal dagilimdan sonra en onemli uc orneklem dagilimi Ogrenci t Dagilimi, chi kare dagilimi ve F dagilimidir. Son iki dagilim t oranini temsil eden $f_T(t)$ 'yi, yani $T = \frac{\bar{Y} - \mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ 'yi turetmek icin gerekli.

χ^2 Dagilimi

X , p derece serbestlige sahip bir χ^2 dagilima sahip ise, ki $X \sim \chi_p^2$ olarak gosterilir, yogunluk

$$f(x) = \frac{1}{\Gamma(\frac{p}{2})2^{p/2}} x^{(p/2)-1} e^{-x/2}, x > 0$$

formulune esittir. Bu bir teoridir ve ispatlanabilir.

Tanim

$Z_1, \dots, Z_p$ bagimsiz standart Normal rasgele degiskenler ise, $\sum_{i=1}^p Z_p^2 \sim \chi_p^2$ esitligi dogrudur, ki bu dagilima p derecede serbestlige (degrees of freedom) olan chi kare dagilimi ismi verilir.

Teori

$Y_1, \dots, Y_n$ ortalamasi μ , varyansi σ^2 olan bir normal dagilimdan alinan n orneklem olsun. O zaman

a. S^2 ve $\bar{Y}$ birbirinden bagimsizdir

b. $\frac{(n-1)S^2}{\sigma^2} = \frac{1}{\sigma^2} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2$ hesabi $n - 1$ derece serbestligike sahip bir chi kare dagilimidir.

Ispati icin [1]'e bakiniz.

Tanim

Z bir standart normal rasgele degisken, U ise n derece serbestlikteki bir chi kare rasgele degisken olsun. O zaman n derece serbestligi olan Ogrenci t oranı (Student's t ratio)

$$T_n = \frac{Z}{\sqrt{\frac{U}{n}}}$$

olarak belirtilir.

t Dagilimi (Student's t) ve Cauchy Dagilimi

X , n derece bagimsizlikta t dagilimina sahiptir, ve dagilimi

$$f_T(t) = \frac{\Gamma(\frac{n+1}{2})}{\sqrt{n\pi}\Gamma(\frac{n}{2})} \left(1 + \frac{t^2}{n}\right)^{-(n+1)/2}$$

Aslında Normal dagilimi t dagiliminin $v = \infty$ olduğu hale tekabül eder. Cauchy dagilimi da t 'nin özel bir halidir, $n = 1$ halidir. Bu durumda yoğunluk fonksiyonu

$$f(x) = \frac{1}{\pi(1 + x^2)}$$

Bu formül hakikaten bir yoğunluk mudur? Kontrol için integralini alalım,

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx = \frac{1}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{1 + x^2}$$

Cogunlukla entegre edilen yerde "1 arti ya da eksi bir seyin karesi" turunde bir ifade gorulurse, yerine gecirme (subsitution) islemi trigonometrik olarak yapilir.

$$x = \tan \theta, \theta = \arctan x$$

$$1 + x^2 = 1 + \tan^2 \theta = \sec^2 \theta$$

$$dx/d\theta = \sec^2 \theta$$

O zaman

$$\begin{aligned} &= \frac{1}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{1 + x^2} = \frac{1}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{\sec^2 \theta} \sec^2 \theta d\theta = \frac{1}{\pi} \int_{-\infty}^{\infty} 1 d\theta = \\ &= \frac{1}{\pi} \theta \Big|_{-\infty}^{\infty} = \frac{1}{\pi} [\arctan(\infty) - \arctan(-\infty)] \\ &= \frac{1}{\pi} \left[\frac{\pi}{2} - \left(-\frac{\pi}{2}\right) \right] = 1 \end{aligned}$$

Kaynaklar

Larsen, *Introduction to Mathematical Statistics and Its Applications*